

ВІТАЛІЙ МАНЗУРЕНКО

ЛИЦАРІ СРІБНОГО ХРЕСТА ЗАСЛУГИ

Наведений матеріал про нагородження Срібним хрестом заслуги бійців і командирів УПА та цивільних осіб, що брали активну участь у національно-визвольній боротьбі, продовжує статтю «Лицарі найвищих бойових нагород УПА в наказах ГВШ», яка була надрукована в сьомому збірнику «Українського визвольного руху»¹.

Як було вказано в попередній статті, відзначення повстанців Срібним хрестом заслуги здійснювалося згідно з наказами четвертого організаційно-персонального відділу Головного військового штабу (ГВШ) УПА, які складали на основі постанов Української Головної Визвольної Ради (УГВР). Це стосується і тих наказів, котрі включають номінацію та нагородження повстанців, і тих, котрі включають лише нагородження, за винятком наказу ч. 1/45 від 25.04.1945 р.*.

Систему надання бойових нагород УПА, а зокрема Срібного хреста заслуги, допомагає зрозуміти наказ ч. 3/44 від 27.01.1944 р., де чітко вказано: «[...] це відзначення надає Головна Визвольна Рада на внесок Гол[овного] К[оманди]ра УПА»². Отже, процедура нагородження Срібним хрестом заслуги в повстанській армії виглядала так: Головний Командир (ГК) УПА отримував від підлеглих старшин проекти до відзначення нагородами вояків УПА і, зробивши свої зауваження, подавав пропозиції до УГВР. Своєю чергою керівництво УГВР їх розглядало та подавало в постанові, здебільшого, псевда повстанців, відзначених Срібним хрестом заслуги. А вже пізніше на основі постанови УГВР готували черговий наказ ГВШ УПА, який доводили до відома не тільки нагороджених, а й усіх бійців та старшин.

¹ Манзуренко В. Лицарі найвищих бойових нагород УПА в наказах ГВШ // Український визвольний рух / Відп. ред. В. В'ятрович. — Львів, 2006. — 36. 7. — С. 267–287.

* «[...] в наказі 1/45 постановою УГВР не є вказана, хоч така мала бути. Беручи до уваги, що у наказі 2/45 подається постановою УГВР від 22 квітня 1945 року, треба припускати, що це також повинно відноситися до наказу 1/45. «Перебийніс» просто забув це вписати» (приватний лист П. Содоля до автора. Нью-Йорк. 16.12.2005 р.).

² Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто, 1989. — Т. 1: Волинь і Полісся: німецька окупація. — Кн. 1: Початки УПА: Документи і матеріали. — С. 165.

Командування УПА, коли це було можливим, намагалось оголошувати накази про відзначення повстанців на урочистих зібраннях.

Найпершу згадку про відзначення нагородами УПА знаходимо в «Посмертній листі кандидатів на визначення Хрестом Заслуги за працю» від 04.11.1944 р., за підписом командира групи «Буг» Василя Левковича — «Ченця»³. У ньому пропонується нагородити хорунжого Зеновія Мазуркевича — «Нечипора», начальника IV-го відділу Військового штабу Военної округи (ВО) «Буг» **Хрестом заслуги за працю**. Таке нечітке формулювання назви нагороди на початках функціонування нагородної системи викликає подив, але все стає зрозумілим, якщо уважніше переглянути наказ ч. 3/44 від 27.01.1944 р., в п'ятій частині якого вказано: «Всіх вояків УПА та цивільних осіб, що за життя положили для разбудови Українських Збройних Сил особливі заслуги, представити до відзначення **Хрестом Заслуги**»⁴. Отже, нечітке формулювання, подане в наказі ГВШ УПА, спонукало командира групи «Буг» В. Левковича взяти в «Посмертній листі кандидатів на визначення Хрестом Заслуги за працю» саме таку назву нагороди. В наказах четвертого організаційно-персонального відділу ГВШ УПА, які вдалося знайти у Державному архіві Служби безпеки України (ДА СБУ), повстанця із псевдом «Нечипір» серед нагороджених Золотими, Срібними та Бронзовими хрестами заслуги виявити не вдалося. Це вказує на те, що «Посмертна листа» або не надійшла до командування УПА, або його заслуги не були визнані достатніми для такої високої нагороди.

У ДА СБУ вдалося розшукати шість документів, пов'язаних з представленнями до відзначення нагородами УПА, які склали старшини середньої ланки. Перший з цих документів — це «Листа до відзначень», датована 20.09.1947 р. за підписом невістановленого командира з псевдом «Рось», що діяв на Львівщині. Із запропонованих чотирнадцяти кандидатів до відзначення тільки двох повстанців — «Козаченка» та «Оксану» — було представлено до **Срібного хреста за працю**. В цьому випадку назва нагороди **Срібний хрест за працю** вказана помилково. На нашу думку, тут мало стояти — **Срібний хрест заслуги**.

Ось як подано в «Листі до відзначень» заслуги невістановленого повстанця з псевдом «Козаченко»: «Один з наймолодших віком районних членів надрайоновому проводу. Надзвичайно ідейний, працьовитий

³ Центральний державний архів вищих органів влади та управління (далі — ЦДАВО) України. — Ф. 3838. — Оп. 1. — Спр. 14. — Арк. 36–38.

⁴ Літопис УПА. — Т. 1. — С. 167.

і ініціативний і найбільш люблений як революціонерами так і населенням. Один з перших піонерів у вихованні юнацтва в Мостищині. Будучи районним [на] два райони, своєю пляною і відданою працею довів до цього, що (головно Крукиначчина) найбільш національну і політично відсталу підніс до ряду найсвідоміших і політично активних районів цього терену. Свідомством цього були вибори в 1946 і 1947 рр., де понад 90% населення цілковито не голосувало. У висліді його праці населення Крукиначчини ставиться до ОУН як до своєї революційної влади, з любов'ю і підпорядкованістю. В усіх акціях на його терені (на стрибки, горальні, вибори і т.д.) брав він все особисту участь. Будучи тяжко раненим в легені керував даліше районом. По підлікуванні заскочений більшовиками дня 14.6.1947р. застрілювався. Пам'ять про нього живе і тепер серед населення. Часто можна стрінути серед населення такий вислів під його адресою: «Нема нашого молодого доброго провідника». На два місяці перед смертю обняв функцію слідчого СБ при надрайоні»⁵.

Невідомо, чи потрапила ця «Листа до відзначень» до Головного Командування УПА, чи була перехоплена працівниками радянських органів безпеки. Серед 150 нагороджених Срібним хрестом заслуги повстанців нікого з псевдами «Козаченко» та «Оксана» в наказах ГВШ УПА знайти не вдалося.

Треба зауважити, що повстанські командири дуже прискіпливо ставились до відзначення своїх підлеглих нагородами УПА. Кандидатуру кожного повстанця дуже уважно вивчали. В ДА СБУ зберігається документ під назвою «Мої зауваги до поданої М. Дубовим листи по номінації й відзначення»⁶, який підписав у квітні 1948 р. (день не вказаний) командир Микола Козак — «555»*. Звертає увагу на себе четвертий пункт цього документа, де вказано: «Інформативно також подаю, що друзі: Стемид і Юрко, які подані в проєкті до відзначення

⁵ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 47. — Арк. 15.

⁶ Там само. — Т. 62. — Арк. 71.

* Козак Микола — «Смок» («Вівчар», «555», «Чупринка», «Богдан», «Петро»; 1914–08.02.1949). Народився в с. Рахія Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Член ОУН від 1934 р., політичний в'язень польських тюрем (1937–1939), повітовий провідник ОУН на Лемківщині (1940–1941), член похідних груп ОУН (літо 1941), окружний провідник ОУН у Хмельницькій обл. (1941–1942), організаційний референт і обласний провідник ОУН Вінницької обл. (1942–1943), крайовий референт СБ Осередньо-Східних Українських земель (ОСУЗ; 1944), крайовий референт СБ Південно-Західних Українських Земель (ПЗУЗ; 1945), крайовий провідник ОУН ПЗУЗ (1948–1949). Майор СБ, Лицар Золотого хреста заслуги. Загинув біля с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. в бою зі спецгрупою МГБ.

СРІБНИМ ХРЕСТОМ ЗАСЛУГИ були нагороджені Наказом ГВШ N 4/45 з 11 жовтня 1945 р. БРОНЗОВИМ ХРЕСТОМ ЗАСЛУГИ. Проект М. Дубового* признати для др[уга] Стемида додатково СРІБНИЙ ХРЕСТ ЗАСЛУГИ піддержую, а відносно сл[авної] п[ам'яті] д[ру]г[а] Юрка вважаю таке друге посмертне нагородження зайве. Інших зауваг до поданого проекту до номінації й відзначення не маю»⁷.

Керівництво УГВР та командування УПА врахувало зауваження крайового провідника ОУН ПЗУЗ М. Козака, і згідно з постановою УГВР від 16.10.1948 р.⁸ та наказом ГВШ ч. 3/48 від 23.10.1948 р.⁹ «Стеמיד» був нагороджений Срібним хрестом заслуги. Вдалося встановити, що «Стеמיד» — це Михайло Бондарчук, поручник-політвиховник, окружний провідник ОУН Володимир-Волинського проводу, пізніше — провідник ОУН Луцької округи¹⁰. Що ж до повстанця з псевдом «Юрко»**, то його нагородження Срібним хрестом заслуги не відбулося. Як вказував М. Козак, він був посмертно відзначений Бронзовим хрестом заслуги (наказ ч. 4/45 від 11.10.1945 р.¹¹).

Дослідивши виявлені документи за підписом М. Козака, можна ствердити, що сам він досить ретельно ставився до відзначення повстанців нагородами УПА. На це вказує третій документ з архіву СБУ — «Листа старшин, підстаршин і стрільців УПА та організаційних працівників на ПЗУЗ до домінації*** і відзначення»¹², підписаний псевдом «Вівчар» у лютому 1947 р. (день не вказаний). У кінці цього друкованого документа

* Литвинчук Іван — «М. Дубовий» («Давид», «Корній»; 1917–19.01.1951). Народився в с. Дермань (зараз Устенське) Здолбунівського р-ну Рівненської обл. З родини православної священика. Студент православної духовної семінарії в Кременці, член ОУН, політв'язень польських тюрем (1937–1939), член організаційної референтури ОУН у Кракові (1940–1941). Провідник Сарненської округи ОУН, організатор військових вишколів та перших відділів УПА на ПЗУЗ (1942–1943), командир ВО «Заграва» УПА-«Північ» (1943–1944), командир ВО «Завихост» (1944–1946), провідник Західного краю «Дніпро» на ПЗУЗ (1944–1952), заступник провідника ОУН на ПЗУЗ (1949–1952). Полковник УПА від 19.01.1951. Загинув у криївці, заскочений спецгрупою МГБ.

⁷ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 62. — Арк. 71.

⁸ Там само. — Т. 60. — Арк. 267.

⁹ Там само.

¹⁰ Літопис УПА. Нова серія. — Київ—Торонто, 2006. — Т. 8: Волинь, Полісся, Поділля: УПА та запліла 1944–1946. Документи і матеріали. — С. 1323.

** «Юрко» — родом з Луцького р[айо]ну, років біля 25, реф[ерент] СБ Луцького надрайону, добрий організатор і слідчий. Згинув в бою з більшовиками 28 лютого 1945р. під Садівським лісом, р[айо]н Торчин» (ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 248).

¹¹ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 243–245.

*** Так у документі. Має бути — «номінації».

¹² ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 61. — Арк. 80.

невстановлений командир УПА* рукою дописав: «Я згідний, щоб запропоновані д[ругом] Вівчаром номінації і відзначень УГВР признала багатьох з поданих людей знаю особисто і вони вповні на це заслужили. У мене є докладніші дані відносно усіх запропонованих осіб, але долучити їх не можу, бо є заховані досить далеко від мого місця перебування і зараз дістати їх не можу»¹³. Це доповнення свідчить про те, як добре знали повстанські командири своїх підлеглих, їхні бойові будні та з якою відповідальністю ставилися до кожного нагородження вояка чи старшини.

Усі повстанці, яких називає М. Козак у «Листі», були включені до наказу ч. 1/48 від 12.06.1948 р.¹⁴ та відзначені різними нагородами УПА. Згідно з цим наказом Срібний хрест заслуги отримало вісім повстанців, серед них було двоє, вказаних у «Листі», а саме: невстановлений повстанець із псевдом «Семен» (районовий провідник ОУН на ПЗУЗ) та Ніл Хасевич — «Бей»**, відомий повстанський митець, виконавець проектів бойових нагород УПА.

Наступний, четвертий документ з ДА СБУ — це «Проект листи до номінації і відзначень»¹⁵, який склав І. Литвинчук — «М. Дубовий» того ж року (15.11.1947 р.). Цікаво, що цей документ аналогічний до «Листи старшин, підстаршин і стрільців УПА та організаційних

* На нашу думку, невстановленим командиром УПА може бути І. Литвинчук, на той час провідник Західного краю «Дніпро» на ПЗУЗ.

¹³ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 61. — Арк. 80.

¹⁴ Там само. — Т. 60. — Арк. 259–261.

** Хасевич Ніл — «Бей», («Зот», «Старий», «333»; 1905–04.03.1952). Народився в с. Дюксин Костопільського р-ну Рівненської обл., на пограниччі Волині й Полісся, в сім'ї сільського дяка. На 8-му році життя став інвалідом, потрапивши під поїзд, втратив ногу. Вступив до Академії мистецтв у Варшаві (1926), де вчився на відділах малярства й графіки (дереворит). Мистецька творчість Н. Хасевича поділяється на два періоди, перший — варшавський (1927–1939), другий — волинський (1939–1952). У перший період працює як маляр і графік, у другий — лише як графік. На початку війни (1939) покидає Варшаву і повертається на Волинь до рідного села. Німецька каральна експедиція спалює на Волині ряд сіл, між ними і с. Дюксин (1943). Рятуючись від ворога, переходить у підпілля, вступає до лав УПА. В підпіллі під псевдами «Бей» та «Зот». Член політико-пропагандивної ланки УПА-«Північ», член крайового проводу ОУН на Волині. Люстрював майже всі видання УПА-«Північ», які розповсюджували на території сучасних Волинської, Рівненської та Житомирської областей, а також на Львівщині, Хмельниччині, Тернопільщині. Це були листівки, часописи, окремі графічні аркуші (найвідоміша серія — «Волинь у боротьбі»). Створив свою творчу школу. Серед його учнів — «Артем», «Свирид» і «Мирон». У підпіллі працював винайково в деревориті, а коли бракувало відповідного дерева, то й на целулоїді. Остання відома праця — це проекти нагород УПА, що їх виконав зі своїм учнем «Свиридом» і з супровідним листом подав до керівництва УГВР (квітень 1952). Загинув зі зброєю в руках у бою з оперативною групою МГБ СРСР у криївці на Рівненщині.

¹⁵ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 62. — Арк. 65–68.

працівників на ПЗУЗ до домінації і відзначення». Споріднює їх те, що в обох спочатку названо повстанців, відзначених Хрестами бойової заслуги, від золотого до бронзового, а після них — відзначених Хрестами заслуги в такому ж порядку. Так само, як і в випадку з попереднім документом, усіх згаданих повстанців було нагороджено Срібним хрестом заслуги, згідно з тією ж постановою УГВР від 16.10.1948 р.¹⁶ та тим же наказом ч. 3/48 від 23.10.1948 р.¹⁷. Винятком став тільки повстанець «Юрко», якого нагородили Срібним хрестом заслуги на півтора місяці раніше, згідно з наказом ч. 2/48 від 02.09.1948 р.¹⁸.

Отже, протягом 1947 р. до ГК УПА Романа Шухевича — «Тараса Чупринки» двоє старшин — М. Козак (у лютому) та І. Литвинчук (у листопаді) подали проекти до відзначення: «Листа старшин, підстаршин і стрільців УПА та організаційних працівників на ПЗУЗ до домінації і відзначення» та «Проект листи до номінації і відзначень». Ці документи аналогічні та не різняться нічим, крім назви. Тому маємо підстави стверджувати, що в «Листі» за підписом М. Козака рукописний текст належить І. Литвинчукові, який згодом скористався відомим йому зразком, складаючи в листопаді 1947 р. своє подання до відзначення.

П'ятий документ з ДА СБУ — це «Листа учасників УПА та членів революційного підпілля, яких пропонується нагородити»¹⁹, яку склав у липні 1950 р. (день не вказаний) невідомий повстанський командир із псевдом «Харчук», що діяв у Рогатинському окрузі на Івано-Франківщині. Ця «Листа учасників» дуже схожа до згадуваної «Листи до відзначень». Порівнявши ці документи, можемо стверджувати, що хоча складені вони в різний час (з інтервалом у три роки) та в різних, правда сусідніх регіонах, проте мають спільну структуру. В них подано назву нагороди, до якої представлено повстанця, його звання та псевдо і опис заслуг. Серед двадцяти запропонованих до відзначення тільки чотирьох повстанців — старшого вістуна Василя Хомутника — «Іскру», старшого вістуна «Довбуша», «Реню» і «Тамару» — командир із псевдом «Харчук» представив до Срібного хреста заслуги.

Ось як це подано в клопотанні щодо невстановленого повстанця «Довбуша»: «Ст[арший] віст[ун] Довбуш, член ОУН за німецької окупації. 1943 р[оку] пішов до перших відділів УПА в Карпатах, де був

¹⁶ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 267–269.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само. — Арк. 264–265.

¹⁹ Там само. — Т. 61. — Арк. 73–77.

у функції роевого. Перед переходом фронту призначений для охорони одного з вищих осередків ОУН. На тій роботі працює до сьогодні. За час свого перебування в підпіллі був три рази ранений. Відзначається незвичайною солідністю і працьовитістю в орг[анізаційній] роботі»²⁰.

Це та інші подання про відзначення членів підпілля Рогатинської округи керівництво взяло до уваги, і згідно з постановою УГВР від 25.07.1950 р.²¹ та з наказом ч. 2/50 від 30.07.1950 р.²² їх нагороджено Срібним хрестом заслуги.

Розгляньмо процедуру нагородження Срібним хрестом заслуги на прикладі старшого вістуна В. Хомутника — «Іскри». В період 1—25 липня 1950 р. невстановлений повстанський командир із псевдом «Харчук» у «Листі учасників УПА та членів революційного підпілля, яких пропонується нагородити» (тобто в поданні про нагородження) серед інших подав старшого вістуна «Іскру», члена підпілля Рогатинської округи, до відзначення Срібним хрестом заслуги: «Ст[арший] віст[ун] Іскра за німецької окупації член юнацтва, а від так учасник УПА. За більшовицької окупації учасник УПА у функції рядового. Від 1945 р[оку] працює при обл[асному] ос[ередку] пропаганди як рисівник та маляр. Від 1946 р[оку] працює при окр[ужному] ос[ередку] пропаганди як машиніст, рисівник та різьбар, а в 1948 р[оці] являється керівником техзвена при тому ж осередку. За час своєї праці при техзвені відзначався солідністю та незвичайною працьовитістю. Скомпонував та вирізьбив кільканадцять кліш та БФ, пропогандивних плякатів, а також кілька заголовків до підпільних видань. Він же ілюстрував “Імперіялістична війна в образах” та “Неписана драма в 5-ох актах” за текстом сл[авної] п[ам'яті] Пров[ідника] Юга*»²³.

²⁰ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 61. — Арк. 73–77.

²¹ Там само. — Т. 60. — Арк. 274–275.

²² Там само.

* *Левицький Микола* — «Юг» («Жабко», «Жубер», «Мстислав Гарма», «Радіон»; 14.11.1914—07.10.1945). Народився в с. Молодинче Жидачівського р-ну Львівської обл. Член ОУН та її організатор на Ходорівщині. Заарештований польською поліцією (09.1933), засуджений до 3 років ув'язнення (19.03.1934). Працівник філії «Сільський господар» у Ходорові. Повітовий провідник ОУН. Директор друкарні в Ходорові (1941–1944), працівник обласної референтури пропаганди ОУН Львівщини (весна—літо 1944). Обласний, пізніше крайовий референт пропаганди Львівської області/краю (літо 1944 — 10.1945). Загинув біля с. Виспа Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. Похований у с. Підбір'я Жидачівського р-ну Львівської обл.

²³ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 61. — Арк. 73–77.

Це подання було надіслано до командування УПА. Останній ГК УПА Василь Кук — «Василь Коваль» своєю чергою подав клопотання до УГВР, яке могло мати і усну, і письмову форму. На жаль, до нашого часу воно не збереглося. 25.07.1950 р. було ухвалено постанову УГВР, а вже в наказі ч. 2/50 від 30.07.1950 р. оголошено про нагородження старшого вістуна «Іскри» Срібним хрестом заслуги. Отже, незважаючи на тяжкі умови підпілля в 1950 р. та зміну ГК УПА, від представлення до оголошення в наказі про відзначення минуло не більше 25 днів. Це свідчить про те, з якою відповідальністю ставилося командування УПА, а зокрема ГК УПА В. Кук, до своєчасного відзначення повстанців нагородами.

Звертає на себе увагу ще один документ, знайдений у ДА СБУ. Це подання до ГВШ УПА, яке склав 02.07.1948 р. невідомий повстанський командир невідомої структури «0046»*. Тут запропоновано нагородити Срібним хрестом заслуги 9 повстанців, які діяли на теренах Коломийської округи²⁴. Всі вказані вояки, за постановою УГВР від 23.08.1948 р.²⁵ та наказом ч. 2/48 від 02.09.1948 р.²⁶, були відзначені Срібним хрестом заслуги.

В цьому поданні перші чотири повстанці були представлені до нагородження посмертно (в документі вказано дати смерті), — це Ярослав Василик — «Грім», член осередку пропаганди ОУН Коломийської округи, загинув 09.08.1946 р.; Василь Горюк — «Едвард», провідник ОУН Городенківського надрайону, загинув 06.01.1948 р.; Лепкалюк Ірина — «Леся», член осередку пропаганди ОУН Коломийської округи, референт Українського Червоного Хреста (УЧХ), загинула 03.08.1947 р.²⁷ та «Уляна» — невідомий повстанець, зв'язкова Коломийського окружного проводу ОУН, загинула 1946 р. Водночас, отримали відзначення Срібним хрестом заслуги за життя не всі з решти п'яти повстанців (сотник Степан Слободян — «Клим», референт пропаганди Карпатського краю; «Діоген» — невідомий повстанець, член проводу ОУН Коломийського надрайону; Палинюк Василь — «Ненаситець», районний провідник ОУН у Коломийському надрайоні; «Юрко» — невідомий повстанець, заступник провідника ОУН Коломийського

* На нашу думку, «0046» — це криптонім Карпатського краю.

²⁴ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 61. — Арк. 71 — 71 зв.

²⁵ Там само. — Т. 60. — Арк. 263—265.

²⁶ Там само.

²⁷ Дату загибелі 03.08.1947 р. Ірини Лепкалюк — «Лесі» підтверджує звіт секретаря Станіславського обкому КП(б)У від 16.08.1947 р. (Літопис нескореної України. — Львів, 1997. — Т. 2. — С. 315).

надрайонного проводу*; «Зеня» — невідомий повстанець, працівник техзвена окружного осередку пропаганди ОУН Коломийського надрайону). Відомо, що «Юрко» разом з трьома повстанцями загинув у с. Верхній Вербіж Печеніжинського району Івано-Франківської області в травні 1948 р. Тобто на день складення згаданого подання до ГВШ УПА (02.07.1948 р.) його вже не було серед живих.

Опрацювавши документи, віднайдені в архівах СБУ, можна стверджувати, що практично всі проекти до відзначення нагородами вояків УПА хоч мали різні назви, проте виконували ту саму функцію. А саме: надавали в стислому вигляді (псевдо, зашифрована посада чи місце перебування) або більш розгорнуто (додавався короткий життєпис та перелік бойових заслуг) інформацію про представленої до нагороди повстанця. Всі перелічені проекти, крім першого — «Листи до відзначень», поданої 20.09.1947 р. невідомим командиром із псевдом «Рось», — керівництвом УГВР та УПА взято до уваги. Всі без винятку перераховані в них повстанці були відзначені згідно з постановами УГВР та наказами ГВШ УПА як Срібними хрестами заслуги, так і іншими бойовими нагородами УПА.

Аналізуючи списки нагороджених Срібним хрестом заслуги (зведено в Таблиці № 1), нам вдалося встановити, що згідно з наказами четвертого організаційно-персонального відділу ГВШ УПА цією нагородою було відзначено 150 повстанців. Нагородження перших п'яти повстанців було проведено 25.04.1945 р. (перший наказ — ч. 1/45²⁸).

Першим Лицарем у списку відзначених Срібним хрестом заслуги, згідно з цим наказом, який підписав ГК УПА Р. Шухевич, стоїть Ярослав Скаськів — «Моряк»**, провідник ОУН Львівського обласного проводу. Наступні нагороджені — Катерина Зарицька — «Калина», крайовий референт УЧХ ЗУЗ***; Петро Вірлик — «Береговий»,

* Інформація отримана від дослідника національно-визвольного руху В. Гуменюка, Львів, Україна.

²⁸ ЦДАВО України — Ф. 3838. — Оп. 1. — Спр. 14. — Арк. 28—29.

** Скаськів Ярослав — «Моряк» (1919—19.07.1944). Народився в Тернопільській обл. Студент Львівської Політехніки, крайовий провідник юнацтва ОУН Західно-Українських Земель (ЗУЗ; 1942—1944), обласний провідник ОУН Львівщини (1944). Загинув біля с. Гринів Пустомитівського р-ну Львівської обл. в бою з німецьким підрозділом.

*** Зарицька Катерина — «Калина» («Монета»; 03.11.1914—29.08.1986). Народилася в м. Коломиї Івано-Франківської обл. Донька професора математики, одружена з Михайлом Сорокою. Курінна провідниця 2-го куреня пластунок-юначок у Львові, член юнацтва ОУН (від 1930). Заарештована та суджена на Варшавському (1935), Львівському (1936) процесах у зв'язку з атентатом на міністра Броніслава

провідник ОУН Золочівської округи*»; Михайло Хома — «Юрко», провідник ОУН Бережанської округи та Юрко Юрив — «Іскра», провідник ОУН Долинського проводу. Останнім у когорті Лицарів Срібного хреста заслуг, згідно з наказом ч. 3/52 від 12.10.1952 р.²⁹ за підписом ГК УПА В. Кука, опинився Олекса Присяжнюк — «Мітла»**, начальник контррозвідки КВШ УПА-«Північ», референт СБ ПЗУЗ, член крайового проводу ОУН ПЗУЗ, підполковник СБ.

Серед 150 Лицарів вдалось ідентифікувати 78 повстанців. Це становить 52%, тобто трохи більше половини від загальної кількості. Не ідентифікованими на сьогодні залишилися 72 повстанці. Така порівняно мала частка встановлених повстанців пов'язана з тим, що переважно вони мали підстаршинські і рядові військові ступені, а також це були цивільні особи, чиї справжні імена знало обмежене коло повстанців.

Детальний аналіз військових ступенів показав, що серед 78 ідентифікованих повстанців 25 були старшинами. Військові ранги 53 ідентифікованих осіб не вказано, — серед них могли бути цивільні. Підстаршинський ступінь — старший вістун — мають лише троє повстанців: «Дам'ян», «Довбуш» та «Іскра»³⁰. Саме такий ступінь у «Довбуша» та «Іскри» підтверджує також «Листа учасників УПА та членів революційного підпілля, яких пропонується нагородити»³¹. Із трьох вояків, які мали ступінь старшого вістуну, вдалось ідентифікувати тільки

Перацького, засуджена на 8 і 5 років відповідно. Політичний в'язень польських тюрем (1935–1939). Політв'язень тюрми НКВД (1940–1941). В Бригідках (Львівська тюрма) народила сина (02.09.1940). З початком війни втекла з тюрми. Крайова провідниця жіночої сітки ОУН ЗУЗ (1941–1943), організатор і керівник УЧХ на ЗУЗ (1943–1947), зв'язкова ГК УПА Р. Шухевича (від 1945). У Ходорові в збройній сутичці потрапила пораненою в руки МГБ (вересень 1947). Після п'ятирічного ув'язнення в камері-одиночці в тюрмі на вул. Лонцького була засуджена на 25 років позбавлення волі. Звільнена з заборону повертатися в західні області України (22.09.1972). Померла у Львові. Перепохована у спільній могилі з чоловіком Михайлом Сорокою, чий прах привезли з Мордовії (28.09.1991).

* Вірлик Петро — «Береговий» («Лж»; ? — осінь 1944). Народився в с. Гологори Золочівського р-ну Львівської обл. Закінчив Золочівську гімназію «Рідної школи». В часи німецької окупації навчався у Львівському медичному інституті. Провідник Золочівської округи ОУН. Загинув під час облави (інформація отримана від дослідника національно-визвольного руху В. Мороза, Львів, Україна).

²⁹ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 281–282.

** Присяжнюк Олекса — «Мітла» (?–24.03.1945). Народився на Волині. Керівник СБ на різних рівнях у Волинській обл. (1941–1943), член крайового проводу ОУН ПЗУЗ, нач. контррозвідки крайового військового штабу (КВШ) УПА-«Північ», референт СБ ПЗУЗ (1944–1945). Загинув на Суховерському хуторі Рівненського р-ну Рівненської обл.

³⁰ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 274–275.

³¹ Там само. — Т. 61. — Арк. 73–77.

повстанця Василя Хомутика, що мав псевдо «Іскра». Доречно припустити, що серед 72 неідентифікованих повстанців та цивільних осіб були повстанці, що мали старшинські та підстаршинські військові ранги.

Відомо, що всі військовики мали псевда, однак на цивільних це правило не поширювалося. Наприклад, у наказі ч. 1/52 від 20.06.1952 р.³², Оля Корецька (мешкала в с. Бискупичі Волинської обл.) вказана як «Оля». Отже, при відзначенні в цьому наказі її було названо на ім'я — без прізвища (цього вимагали правила суворої конспірації). Така сама ситуація, імовірно, склалася і щодо «Анни» (мешкала в с. Горянка біля Луцька). В наказі її ім'я стало псевдом, натомість прізвища встановити не вдалось.

Зауважмо, що серед Лицарів Срібного хреста заслуги є дві цивільні особи, які на час відзначення проживали у США і теж не мали псевд. Це — Лев Добрянський, голова Українського конгресового комітету Америки, професор університету та Микола Чубатий, голова Наукового товариства ім. Шевченка в США, професор університету. Для цих діячів української громади в США було зроблено виняток, адже відзначати бойовими нагородами УПА намагалися винятково тих, хто перебував у той час на землях України і боровся за її незалежність.

Серед неідентифікованих повстанців звертає на себе увагу повстанець із псевдом «Кум». Про нього відомо, що це був хорунжий — лікар старшинської школи «Олені», за національністю єврей. Керівництво УПА неодноразово пропонувало йому злегалізуватися. На це він відповів: «Я належу до категорії тих людей, що добре довго пам'ятають. Під час німецької окупації Організація виратувала мене від смерті, то чому я маю бути їй не вдячний і не помагати повстанцям будувати Україну. Я вірю, що себе не посоромлю, а вам можу не раз стати в пригоді»³³. Повстанський лікар дотримав слова. Він загинув 23.01.1946 р. в бою при нападі на шпиталь. Керівництво українського визвольного руху належним чином оцінило заслуги лікаря «Кума». Згідно з наказом ч. 1/47 від 05.06.1947 р.³⁴ йому було присуджено Срібний хрест заслуги. Він став єдиним повстанцем єврейської національності, котрий був відзначений бойовою нагородою УПА.

³² ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 279–280.

³³ В'ятрович В. Ставлення ОУН до євреїв. — Львів, 2006. — С. 81.

³⁴ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 254–254 зв.

При порівнянні двох наказів, а саме наказу ГВШ УПА ч. 1/52 від 20.06.1952 р.³⁵ та наказу УПА-«Північ» ч. 2/52 від 15.07.1952 р.³⁶ вдалося з'ясувати деякі неточності. В першому документі зазначено: «[...] нагороджено [...] родину Шашки, Олександрівський р[айо]н, обл[асть] Рівно», а в наказі УПА-«Північ» ч. 2/52, який з'явився на двадцять днів пізніше, вказано: «[...] нагороджено [...] родину Шпаки, Олександрівський р[айо]н, обл[асть] Рівно». Тож, можемо стверджувати, що в першому наказі зроблено друкарську помилку. Також тут допущено помилку і щодо «Щирого». Має бути — «родина Щирого» (як подано в наказі УПА-«Північ» ч. 2/52).

Серед Лицарів Срібного хреста заслуги є три повстанці, що отримали цю нагороду двічі. Це — Ярослав Дудар — «Верес» («Архип»)*, крайовий провідник ОСУЗ, сотник-політвиховник та невстановлений повстанець «Медуна», референт УЧХ. Вперше вони були відзначені згідно з наказом ч. 4/45 від 11.10.1945 р.³⁷ за підписом ГК УПА Р. Шухевича. Вдруге — згідно з наказом ч. 3/52 від 12.10.1952 р.³⁸, що був приурочений до святкування десятиріччя УПА, за підписом останнього ГК УПА В. Кука. Можливо, при складенні наказу ч. 3/52 ГК УПА В. Кукові не було відомо про наказ ч. 4/45, і це привело до повторного нагородження в святочному наказі. Подібна ситуація, можливо з тих самих причин, виникла також стосовно повстанців Василя Процюка — «Кропиви» та Миколи Свистуна — «Ясена», нагороджених Золотим хрестом бойової заслуги 1-го класу³⁹. Вони були двічі нагороджені згідно з тими самими наказами.

Випадає з третім двічі нагородженим повстанцем, Зеновієм Самчуком, інший. Його перше нагородження Срібним хрестом заслуги під псевдом «Шварц» відбулося згідно з наказом ч. 4/45 від 11.10.1945 р.⁴⁰.

³⁵ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 279-280.

³⁶ Наказ ч. 2/52 від 15.07.1952 р. // *Особистий архів П. Содоля (Нью-Йорк, США)*.

* Дудар Ярослав — «Верес» («Архип»; 20.03.1915—13.12.1945). Народився в с. Карашинці Гусятинського р-ну Тернопільської обл. З родини селян. Член юнацтва ОУН (від 1931). Під час студентського з'їзду заарештований поляками (20.03.1939), звільнений (09.1939). Обласний провідник ОУН Холмиці (1940—1941). Брав участь у похідних групах ОУН під Києвом (від літа 1941). Провідник ОУН Кам'янець-Подільської області (1942). Організаційний референт проводу ОСУЗ (1943—1944), крайовий провідник ОСУЗ (від літа 1944). Загинув біля с. Романів Луцького р-ну Волинської обл.

³⁷ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 243—245.

³⁸ Там само. — Арк. 281—282.

³⁹ Манзуренко В. Лицарі найвищих бойових нагород УПА в наказах ГВШ. — С. 267—287.

⁴⁰ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 243—245.

Це був той самий наказ, за яким отримали нагороду Я. Дудар — «Верес» та «Медуна». Друге нагородження З. Самчука відбулося згідно з наказом ч. 3/48 від 23.10.1948 р.⁴¹. Тут він згаданий уже під псевдом «Александр». При нагородженні З. Самчука була порушена одна з директив, що містилася в листі, розісланому як доповнення до наказу «Про проекти підвищень і відзначень членів ОУН». У ньому зазначено, що «у внесках конечно подавати [...] псевдо, офіційно-стале, при другому заподанні внеску подавати старе псевдо, незалежно від евентуальної зміни»⁴².

Під час аналізу відомостей щодо нагородження Срібним хрестом заслуги (Таблиця № 1) було встановлено, що відзначення цією нагородою відбувалося значно частіше, ніж відзначення Золотим хрестом заслуги та Золотими хрестами бойової заслуги 1-го та 2-го класів. За сім років (від 25.04.1945 р. до 12.10.1952 р.) Срібним хрестом заслуги було нагороджено 150 повстанців. До порівняння, Золотим хрестом заслуги нагородили 31 повстанця, а Золотими хрестами бойової заслуги 1-го та 2-го класів — 40 та 32 повстанців відповідно.

За роками кількість нагороджених була такою: 1945 р. — 36 нагород, 1946 — 2, 1947 — 19, 1948 — 33, 1949 — 3, 1950 — 10, 1951 — 13, 1952 — 37. ГК УПА Р. Шухевич надав цю нагороду 93 повстанцям, а його наступник ГК В. Кук — 60.

Останнє та наймасовіше нагородження Срібним хрестом заслуги відбулося 1952 р. (нагороджено 37 повстанців). Після цього відзначення бойовими нагородами УПА ні в Україні, ні за кордоном не проводили.

Щоб мати вичерпну інформацію про формування та діяльність нагородної системи УПА, необхідно провести дослідження також щодо нагороджених Срібними хрестами бойової заслуги 1-го та 2-го класів і всіма Бронзовими хрестами. Більшість повстанців, відзначених цими нагородами, мали підстаршинські і рядові військові ступені, а також були цивільними особами, що робить їхню ідентифікацію доволі проблематичною.

Р. С. Автор буде вдячний за будь-які уточнення та доповнення до наведеної таблиці, які можна надіслати на адресу редакції.

⁴¹ ДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 267—269.

⁴² Там само. — Т. 47. — Арк. 14 — 14 зв.

ТАБЛИЦЯ. ВІДЗНАЧЕНІ СРІБНИМ ХРЕСТОМ ЗАСЛУГИ

№	Прізвище та ім'я	Псевдо	Посада
1		«Анна»	мешкала в с. Горянка біля Луцька, напевно, цивільна особа
2	Батринчук Марія	«Казка»	референт УЧХ на терені Чортківської округи*
3	Безпалко Осип	«Остап»	командир ВО «Лисоня», крайовий провідник ОУН Подільського краю
4	Бей Василь	«Улас»	крайовий провідник ОУН Подільського краю
5		«Богдан», «Семен»	керівник зв'язку проводу ПЗУЗ на схід*
6	Боднарчук Михайло	«Стеמיד»	окружний провідник ОУН Володимир-Волинського проводу, пізніше провідник ОУН Луцької округи
7		«Боровик»	член підпілля Подільського краю*
8		«Будько»	провідник ОУН Житомирської округи, пізніше Київської округи* (Східні Українські Землі)
9		«Буйний»	провідник ОУН Клеванського надрайону* ПЗУЗ
10		«Вадим», «Золотаренко»	член проводу ПЗУЗ, референт пропаганди*
11	Василик Ярослав	«Грім»	член осередку пропаганди ОУН Коломиїської округи
12		«Ватра»	слідчий* СБ УПА-«Південь»
13		«Вік», «Апостол»	працівник політичного відділу УПА-«Північ», політичної референтури ОУН ПЗУЗ, політичний референт ОУН Північно-східного краю
14	Вірлик Петро**	«Береговий», «Іж»	провідник ОУН Золочівської округи
15	Волосовець Володимир	«Лаврін»	працівник політвиховного відділу УПА-«Південь»
16		«Волох»	член осередку пропаганди ОУН Бережанської округи*
17		«Волошин», «Роман»	член підпілля ОУН Самбірського надрайону*
18		«Галайда»	УПА-«Північ»
19	Галаса Василь	«Зенон»	заступник крайового провідника Закерзонського краю, пізніше крайовий провідник ОУН ПЗУЗ, член УГВР
20	Гнатюк Люба	«Біла»	керівник УЧХ ВО «Турів», провідниця жіноцтва ПЗК «Москва» (УПА-«Північ»)
21		«Гонта»	провідник ОУН Маневецького районного проводу (Волинська обл.)*
22	Горюк Василь	«Едвард»	провідник ОУН Городенківського надрайону*
23	Грабець Омелян	«Батько»	командир ВО в УПА-«Південь», провідник Вінницької області, Подільської округи «Схід»
24	Гросберг Ольга	«Степанівна»	референт УЧХ Долинського надрайону
25		«Гупало»	професор, член підпілля на теренах Житомирської та Київської областей*

Звання	УГВР	ГВП/ГК	Джерело	№
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	ДА СБ України. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 279—280.	1
	06.06.1948 р.	ч. 1/48 від 12.06.1948	Там само. — Арк. 259—261.	2
майор	11.10.1952 р.	ч. 3/52 від 12.10.1952	Там само. — Арк. 281—282.	3
	06.06.1948 р.	ч. 1/48 від 12.06.1948	Там само. — Арк. 259—261.	4
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	5
поручник-політвиховник	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	6
	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	7
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	8
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	9
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	10
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	11
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	12
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	13
		ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України. — Ф. 3838. — Оп. 1. — Спр. 14. — Арк. 26—32.	14
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	ДА СБ України. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 243—245.	15
	25.08.1947 р.	ч. 2/47 від 02.09.1947	Там само. — Арк. 255.	16
	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	Там само. — Арк. 274—275.	17
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	18
полковник-політвиховник	07.10.1946 р.	ч. 2/46 від 10.10.1946	Там само. — Арк. 253.	19
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	20
	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	21
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	22
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	23
	30.05.1947 р.	ч. 1/47 від 05.06.1947	Там само. — Арк. 254—254 зв.	24
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	25

№	Прізвище та ім'я	Псевдо	Посада
26	Голяш Григорій*	«Модест»	член проводу Подільського краю*
27		«Дам'ян»	член підпілля Львівського краю
28	Демішин Васи- лина*	«Циганка», «Уляна»	комендант УЧХ Луцької округи*
29	Дидик Галина	«Анна»	референт УЧХ Подільського краю, пізніше зв'язкова Р. Шухевича
30		«Діоген»	член проводу ОУН Коломийського надрайону*
31		«Дністровий»	провідний член підпілля Закерзонського краю*
32	Добрянський Лев*		голова УККА, професор університету, діяч української громади в США*
33		«Довбуш»	член підпілля ОУН Рогатинської округи*
34	Дудар Ярослав	«Верес», «Ар- хип»	член Проводу ОУН ПЗУЗ
35	Дякон Ярослав	«Дмитро», «Мирон»	головний референт СБ при Проводі ОУН
36	Дяченко Ми- хайло	«Бослав», «Гомін»	референт пропаганди Станіславівського, пізніше Карпатського крайового проводу
37		«Жест»	член Головного осередку пропаганди ОУН*
38		«Жмурко»	член підпілля Львівського краю*
39	Заборовець Федір	«Жен»	провідник Луцької (Волинської) округи, провідник ОУН Холмської округи (1944 р.)
40	Зарицька Кате- рина	«Калина»	крайовий референт УЧХ ЗУЗ
41	Захарський Михайло****	«Граб»	референт СБ Дубненського надрайону*, політичний референт ОУН Корецького надрайону****
42	Зварич Петро	«Славко», «Яр»	шеф зв'язку ВО «Богун» УПА-«Північ»
43		«Зеня»	працівник техзвена окружного осередку пропаганди ОУН Коломийського надрайону
44		родина «Зо- лотої тітки»	мешкала в с. Сухівці Клеванського р-ну Рівненської області, цивільні особи
45		«Іван Га»	співробітник політичного осередку УПА-«Південь»
46	Іванило Ми- хайло	«Вишня», «Мирон»	провідник ОУН Рогатинської округи
47		«Кальба», «Пастушенко»	обласний провідник ОУН Полтавщини і Київщини
48		«Карась»	член осередку пропаганди Карпатського краю
49		«Кармелюк»	член господарчої референтури ОУН Ка- луської округи*
50		«Карпо», «Ми- рон»	член підпілля на теренах Житомирської та Київської областей*
51		«Катруся»	УЧХ (ПЗУЗ)
52		«Кирило»	політвиховник відділу зв'язку ГК УПА*
53	Кітляр Марія	«Устя»	провідниця УЧХ на Крем'яничині
54	Ковальчук Панас	«Залісний», «Петро»	крайовий референт СБ Західного краю «Дніпро» (ПЗУЗ)

Звання	УТВР	ГВШ/ГК	Джерело	№
	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	Там само. — Арк. 274—275.	26
старший вистун	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	Там само. — Арк. 274—275.	27
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	28
	22.11.1947 р.	ч. 3/47 від 05.12.1947	Там само. — Арк. 256.	29
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	30
	04.05.1949 р.	ч. 1/49 від 07.05.1949	Там само. — Арк. 270.	31
	20.10.1951 р.	ч. 2/51 від 20.10.1951	Там само. — Арк. 277—278.	32
старший вистун	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	Там само. — Арк. 274—275.	33
сотник-політ- виховник	08.10.1945 р. 11.10.1952 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945 ч. 3/52 від 12.10.1952	Там само. — Арк. 243—245. Там само. — Арк. 281—282.	34
майор СБ	22.11.1947 р.	ч. 3/47 від 05.12.1947	Там само. — Арк. 256.	35
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	36
	22.11.1947 р.	ч. 3/47 від 05.12.1947	Там само. — Арк. 256.	37
	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	38
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	39
		ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України. — Ф. 3838. — Оп. 1. — Спр. 14. — Арк. 26—32.	40
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	ДА СБ України. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 243—245.	41
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	42
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	43
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	44
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	45
	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	46
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	47
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	48
	30.05.1947 р.	ч. 1/47 від 05.06.1947	Там само. — Арк. 254 — 254 зв.	49
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	50
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	51
поручник-по- літвиховник	11.10.1952 р.	ч. 3/52 від 12.10.1952	Там само. — Арк. 281—282.	52
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	53
сотник СБ	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	54

№	Прізвище та ім'я	Псевдо	Посада
55	Комар Іван*	«Олесь»	провідник ОУН Тернопільської округи*
56	Коренюк Василь	«Модест»	референт СБ та член проводу ОУН ПЗУЗ
57	Корецька Оля*	«Оля»	мешкала в с. Бискупичі Волинської області цивільна особа*
58		«Косач»	референт пропаганди ОУН Чортківської округи*
59		«Крига»	шеф СБ Берестейської округи ПЗУЗ*
60	Кроль Іван	«Зінько»	провідник ОУН Костопільського надрайону
61	Кудра Володимир	«Роман»	заступник провідника ОУН Житомирської округи* (ПЗУЗ)
62		«Кузьменко»	член осередку пропаганди ОУН Городоцької округи
63		«Кум»	лікар старшинської школи «Олені»
64	Легкий Григорій	«Борис»	провідник ОУН Коломийської округи, субреферент пропаганди Карпатського краю
65	Лепкалюк Ірина	«Леся»	член осередку пропаганди ОУН Коломийської округи
66	Лопатинський Юрій	«Калина»	заступник керівника місії УПА за кордоном
67	Лук'янчук Андрон****	«Палій», «Підкова»****	референт СБ Крем'янецького надрайону*
68	Маєвський Анатолій	«Уліян», «Йовта»	референт СБ Рівненського надрайону, провідник ОУН Рівненської округи
69	Мандрика Роман	«Кремінь»	провідник ОУН Радехівського надрайону
70		«Марта II»	член референтури УЧХ Станіславівської округи*
71		«Медуна»	референт УЧХ (ПЗУЗ)
72		«Мефодій»	провідник ОУН Житомирської округи*
73		«Михайло»	керівник надрайону ОУН на Поліссі* ПЗУЗ
74	Михалевич Андрій	«Кос»	провідник ОУН Старовижівського району ПЗУЗ
75		«Мороз»	зв'язковий Житомирського окружного проводу ОУН*
76	Мостович Олена	«Верба»	організатор і керівник УЧХ на ПЗУЗ, член крайового проводу ОУН на ПЗУЗ
77	Мошанчук Василь	«Бор»	командир підвідділу ВО «Буг», провідник ОУН Городоцької округи
78		«Мручко»	член підпілля на ПЗУЗ*
79		«Н.Н.»	районовий провідник ОУН Горохівщини
80		«Надя»	друкарка і зв'язкова Головного осередку пропаганди ОУН*
81		«Оля»	санітарка УЧХ (ПЗУЗ)
82	Омельчук Дмитро	«Стародуб»	референт СБ ПСУЗ, пізніше слідчий, заступник референта СБ Північно-східного краю
83		«Орест»	референт СБ Чортківської округи*
84		«Орко»	член референтури СБ Станіславівської округи*

Звання	УТВР	ГВШ/ГК	Джерело	№
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	55
сотник СБ	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	56
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	57
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	58
	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	59
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	60
поручник	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	61
	25.08.1947 р.	ч. 2/47 від 02.09.1947	Там само. — Арк. 255.	62
хорунжий-лікар*	30.05.1947 р.	ч. 1/47 від 05.06.1947	Там само. — Арк. 254—254 зв.	63
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	64
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	65
підполковник	20.10.1951 р.	ч. 2/51 від 20.10.1951	Там само. — Арк. 277—278.	66
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	67
сотник СБ	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	68
	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	69
	06.06.1948 р.	ч. 1/48 від 12.06.1948	Там само. — Арк. 259—261.	70
	08.10.1945 р. 11.10.1952 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945 ч. 3/52 від 12.10.1952	Там само. — Арк. 243—245. Там само. — Арк. 281—282.	71
поручник-політвиховник	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	72
поручник-політвиховник	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	73
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	74
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	75
	11.10.1952 р.	ч. 3/52 від 12.10.1952	Там само. — Арк. 281—282.	76
поручник	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	77
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	78
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	79
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	80
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	81
сотник СБ	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	82
поручник СБ	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	83
	06.06.1948 р.	ч. 1/48 від 12.06.1948	Там само. — Арк. 259—261.	84

№	Прізвище та ім'я	Псевдо	Посада
85		«Остап», «Стеля»	член підпілля на ПЗУЗ*
86	Палинюк Василь	«Ненаситець»	районовий провідник ОУН в Коломийському надрайоні
87		«Панас»	господарчий референт Східного краю «Одеса» ПЗУЗ*
88	Паньковець Микола	«Варнак»	референт пропаганди ОУН Ковельської округи*
89	Пасіка Богдан*	«Шах»	провідник ОУН Тернопільської округи
90		«Петро»	зв'язковий проводу Львівського краю*
91		«Петро»	робітник (?) цивільна особа*
92	Поздик (чи Поздник)*	«Євген»	референт пропаганди ОУН Подільського краю*
93	Позичанюк Йосип	«Євшан», «Шугай»	член УГВР, член Головної ради ОУН
94	Польовий Федір	«Поль»	командир Старшинської школи «Олені»
95	Присяжнюк Олекса	«Мітла»	начальник контррозвідки КВШ УПА-«Північ», референт СБ, член крайового проводу ОУН ПЗУЗ
96	П'ятигорик Микола	«Віктор», «Гай»	референт СБ, провідник ОУН Берестейської округи ПЗУЗ
97		«Реня»	член підпілля ОУН Рогатинської округи*
98		«Ростислав», «Свіжий»	член підпілля на ПЗУЗ*
99	Рудий Іван	«Орлич»	організаційний референт ОУН Калуської округи
100	Савицька Галина	«Марта І»	член референтури УЧХ Станіславівської округи*
101	Савчак Василь	«Сталь», «Сокил»	провідник ОУН Буковинської округи, заступник провідника Карпатського краю
102	Сементух Василь	«Панас»	провідник ОУН Ковельської округи
103	Самчук Зеновій	«Шварц», «Александр»***	начальник організаційно-персонального відділу ШВО «Завихост» УПА-«Північ»
104		«Семен»	районовий провідник ОУН (ПЗУЗ)
105	Середа Михайло	«Шворний»	референт СБ Ковельської округи (ВО «Славута»)
106		«Сидор»	провідник ОУН Чортківського надрайону*
107		«Сірий»	провідник ОУН Сокальської округи**
108	Скаб Ярослава	«Івга», «Варка»	референт УЧХ ВО «Заграва», пізніше референт УЧХ «Тютюнник», пізніше з'єднаних груп «44».
109	Сказинський Ларій	«Крига»	провідник ОУН Чортківської округи
110	Скаськів Ярослав	«Моряк»	провідник ОУН Львівського обласного проводу, крайовий провідник Юнацтва ЗУЗ
111		«Скит»	працівник осередку пропаганди ОУН Дрогобицької округи
112	Скуба Павло*	«Мирон»	командир куреня ВО «Турів» УПА-«Північ»*
113	Скульський Іван*	«Артем»	провідник ОУН Косівського надрайону*
114	Слободян Степан	«Клим», «Єфрем»	референт пропаганди Карпатського краю

Звання	УГВР	ГВШ/ГК	Джерело	№
	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	Там само. — Арк. 274—275.	85
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	86
	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	87
	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	88
	25.08.1947 р.	ч. 2/47 від 02.09.1947	Там само. — Арк. 255.	89
	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	90
	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	91
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	92
підполковник-політвиховник	11.10.1952 р.	ч. 3/52 від 12.10.1952	Там само. — Арк. 281—282.	93
майор	11.10.1952 р.	ч. 3/52 від 12.10.1952	Там само. — Арк. 281—282.	94
підполковник СБ	11.10.1952 р.	ч. 3/52 від 12.10.1952	Там само. — Арк. 281—282.	95
поручник СБ	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	96
	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	Там само. — Арк. 274—275.	97
	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	Там само. — Арк. 274—275.	98
	30.05.1947 р.	ч. 1/47 від 05.06.1947	Там само. — Арк. 254 — 254 зв.	99
	06.06.1948 р.	ч. 1/48 від 12.06.1948	Там само. — Арк. 259—261.	100
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	101
поручник-політвиховник	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	102
поручник-політвиховник	08.10.1945 р. 16.10.1948 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945 ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 243—245. Там само. — Арк. 267—269.	103
	06.06.1948 р.	ч. 1/48 від 12.06.1948	Там само. — Арк. 259—261.	104
поручник СБ	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	105
	25.08.1947 р.	ч. 2/47 від 02.09.1947	Там само. — Арк. 255.	106
	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	Там само. — Арк. 274—275.	107
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	108
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	109
		ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України — Ф. 3838. — Оп. 1. — Спр. 14. — Арк. 26—32.	110
	26.08.1949 р.	ч. 3/49 від 15.10.1949	ДА СБ України — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 272.	111
	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	112
	30.05.1947 р.	ч. 1/47 від 05.06.1947	Там само. — Арк. 254 — 254 зв.	113
сотник-політвиховник	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	114

№	Прізвище та ім'я	Псевдо	Посада
115		«Слюсар»	провідник Костопільської округи
116	Сорока Мирослав	«Босвір», «Птах»	особистий охоронець та зв'язковий крайового провідника ОУН ПЗУЗ Василя Галаси — «Орлана»
117	Сулик Ілько	«Рух»	зв'язковий Бережанського проводу ОУН до Подільського крайового проводу ОУН*
118	Сулятицький Мирослав	«Петро»	член референтури СБ південного надрайону на Буковині*
119		«Супрун»	працівник референтури пропаганди проводу ПЗУЗ*
120	Сушко Ігор**	«Ігор»	заступник політвиховника ВО «Буг» УПА-«Захід»**
121		«Сушко»	провідник ОУН Берестейської округи Західного краю ПЗУЗ*
122		«Тамара»	член підпілля ОУН Рогатинської округи Львівського краю
123	Тимощук Микола	«Коля», «Борис»	референт СБ Ковельської округи, слідчий СБ ПЗУЗ
124		«Тигар»	шеф СБ Подільського краю*
125		«Тополя», «Обруч»	комендант УЧХ Дубненського надрайону,* провідник ОУН на Дубенщині
126		«Торчин»	член проводу ОУН Жовківського надрайону*
127		«Тур»	УПА-«Північ»
128		«Уляна»	зв'язкова Коломийського окружного проводу ОУН*
129	Федик Михайло	«Ворон»	командир Бережанського ТВ УПА, член осередку пропаганди ОУН Бережанської округи
130	Федорук Юрій	«Лемко»	провідник Генеральної округи ОУН на ОСУЗ**
131	Федун Петро	«Север», «Петро Полтава»	начальник політвиховного відділу ГВШ УПА, керівник Головного осередку пропаганди ОУН
132	Фоя Людмила	«Марія Перелесник»	член референтури пропаганди КП ПЗУЗ
133	Хасевич Ніл	«Бей», «Зот»	член референтури пропаганди КП ПЗУЗ
134		«Хвиля»	провідник ОУН Берестейської округи*
135	Хома Михайло	«Юрко», «Довбуш»	провідник ОУН Бережанської округи
136	Хомутник Василь**	«Іскра»	член підпілля ОУН Рогатинської округи*
137		«Христия»	референт УЧХ Калуського надрайону*
138		«Циган»	керівник зв'язкових ліній на Закерзонні*
139		«Чмелик»	бойовик та зв'язковий в Костопільському надрайоні Сарненської округи ОУН*
140		«Чмола»	провідник ОУН Жидачівського надрайону*
141		«Чумак»	зв'язковий проводу ПЗУЗ*
142	Чубатий Микола*		голова НТШ в США, професор університету, діяч української громади в США*

Звання	УТВР	ГВШ/ГК	Джерело	№
поручник-політвиховник	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	115
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	116
	25.08.1947 р.	ч. 2/47 від 02.09.1947	Там само. — Арк. 255.	117
	06.06.1948 р.	ч. 1/48 від 12.06.1948	Там само. — Арк. 259—261.	118
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	119
поручник-політвиховник	08.02.1946 р.	ч. 1/46 від 15.02.1946	Там само. — Арк. 251—252.	120
	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	121
	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	Там само. — Арк. 274—275.	122
поручник СБ	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	123
сотник СБ	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	124
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	125
	05.07.1951 р.	ч. 1/51 від 25.07.1951	Там само. — Арк. 276.	126
	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	127
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	Там само. — Арк. 264—265.	128
	25.08.1947 р.	ч. 2/47 від 02.09.1947	Там само. — Арк. 255.	129
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	130
полковник-політвиховник	22.11.1947 р.	ч. 3/47 від 05.12.1947	Там само. — Арк. 256.	131
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	132
	06.06.1948 р.	ч. 1/48 від 12.06.1948	Там само. — Арк. 259—261.	133
	16.10.1948 р.	ч. 3/48 від 23.10.1948	Там само. — Арк. 267—269.	134
		ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України. — Ф. 3838. — Оп. 1. — Спр. 14. — Арк. 26—32.	135
старший вістун	25.07.1950 р.	ч. 2/50 від 30.07.1950	ДА СБ України. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 274—275.	136
	30.05.1947 р.	ч. 1/47 від 05.06.1947	Там само. — Арк. 254—254 зв.	137
	22.11.1947 р.	ч. 3/47 від 05.12.1947	Там само. — Арк. 256.	138
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	139
	30.05.1947 р.	ч. 1/47 від 05.06.1947	Там само. — Арк. 254—254 зв.	140
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	141
	20.10.1951 р.	ч. 2/51 від 20.10.1951	Там само. — Арк. 277—278.	142

№	Прізвище та ім'я	Псевдо	Посада
143		родина «Шапки», можливо, родина «Шпаки»	мешкала в Олександрівському р-ні, Рівненської області, цивільні особи
144	Шевчук Михайло**	«Юрко»	член підпілля ОУН Городоцької округи Львівського краю
145		«Шершень»	провідник району в надрайоні «Долина» ВО Заграва*
146	Шматко Галина	«Іва», «Волинчанка»	референт УЧХ Ковельської округи УПА-«Північ»
147		«Щирий», можливо, родина «Щирого»	Волинь, цивільна особа
148	Юрив Юрко	«Іскра»	провідник ОУН Долинського проводу
149		«Юрко»	заступник провідника ОУН Коломийського надрайонного проводу
150	Якимчук Микола	«Данило», «Олег»	командир ВО «Турів», організаційний референт проводу ПЗУЗ, керівник зв'язку проводу ПЗУЗ

* Інформацію отримано від дослідника національно-визвольного руху П. Содоля (Нью-Йорк, США).

** Інформацію отримано від дослідника національно-визвольного руху В. Мороза (Львів, Україна).

Звання	УТВР	ГВП/ГК	Джерело	№
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	143
	04.05.1949 р.	ч. 1/49 від 07.05.1949	Там само. — Арк. 270.	144
	30.05.1947 р.	ч. 1/47 від 05.06.1947	Там само. — Арк. 254—254 зв.	145
	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	146
	15.06.1952 р.	ч. 1/52 від 20.06.1952	Там само. — Арк. 279—280.	147
		ч. 1/45 від 25.04.1945	ЦДАВО України. — Ф. 3838. — Оп. 1. — Спр. 14. — Арк. 26—32.	148
	23.08.1948 р.	ч. 2/48 від 02.09.1948	ДА СБ України. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 60. — Арк. 264—265.	149
хорунжий	08.10.1945 р.	ч. 4/45 від 11.10.1945	Там само. — Арк. 243—245.	150

*** Інформацію отримано від дослідника національно-визвольного руху О. Вовка (Київ, Україна).

**** Інформацію отримано від дослідника національно-визвольного руху І. Марчука (Рівне, Україна).